

tartottak, a kisebbeken a kulturális feladatokon kívül mást nem, de sok helyen ezt sem (ez feltehetően már erősen személyfüggő kérdés lehet ezekben az esetekben).

Az iskola léte úgy tűnik, összességében legalább olyan jelentős, vagy nagyobb hatással van a település helyi társadalmi életére, mint a népességmegtartó erejére nézve. A kutatás során azt tapasztaltuk, hogy az iskolának nehezen bizonyítható hatása van a település migrációs folyamataira, ellenben fontos szerepe lehet a település társadalmi életében, elsősorban rendezvények szervezése révén, az iskola szerepét meghatározónak mondták azokon a településeken is, ahol megszűnt az iskola. Ezekben a településeken az iskola megszűntetését követően a települések valamivel kevesebb mint felében nem vette át senki ezt a szerepkört.

Imre Anna

Együttműködés, felsőoktatás

A felsőoktatás finanszírozása egyre nagyobb terhet jelent az állami költségvetés számára Magyarországon és mindenhol, ahol a felsőoktatás expanziója már lezajlott vagy folyamatban van. A szakértők különböző megoldásokat keresnek a probléma enyhítésére. A megoldások jelentős részében újabb forrásokat keresnek, vagy a már meglévő források szerepét próbálják megnövelni, és ezzel csökkenteni az állami kiadásokat. Az egyik lehetőség, hogy erősítik az állam és magántőke közötti összefogást, és így a felsőoktatás költségeinek fedezésébe bevonják a magántőkét. Ebben az írásban nemzetközi példákat mutatok be a magán és állami szféra közötti összefogás egy típusára, a PPP-re.¹ Ezzel együtt megpróbálom felderíteni a PPP jellemzőit, különös tekintettel azokra, amik megkülönböztetik az együttműködés más formáitól.

Számos területen találkozhatunk PPP típusú összefogással. A brit kormány már hosszú ideje keresi annak a lehetőségét, hogy bizonyos tevékenységeket az állami szektorból a magán szektorba vigyen át. Az elmúlt évtizedben arra törekedtek, hogy állami feladatként vállalt szolgáltatások ellátását ne csak működtethesse a magán szektor, hanem finanszírozza is. Michael Spackman elemzése² szerint, ez a megközelítés egyszerűen járt előnyökkel és költségnövekedéssel. A hozamok megosztása a két szektor között gyakran tisztázatlan, a stratégia kialakítását filozofikus marad. Ennek ellenére a szerző arra a következtetésre jut, hogy PPP brit megközelítés gyakorlati alkalmazása hasznos lehet.

Nagy Britanniában a kormány szorgalmazza a magán tőke bekapcsolását, olyan közcélkat szolgáló intézmények finanszírozásába is, mint például az egészségügy. Természetesen a célok között szerepel a kormányzati költségek csökkentése és a szolgáltatás minőségének növelése. Szakértők viszont vitatják ezeknek a céloknak az elérhetőségét. A *Critical Perspectives on Accounting* folyóiratban megjelent egyik cikk³ éppen azt vizsgálja, hogy mennyire valósítható meg hatékonyan a PPP típusú összefogás az egészségügy területén, pontosabban kórházak létesítésében. A cikk szerzője szerint elkerülhetetlenül nagyobb költségekkel jár ez a finanszírozási módszer, és az sem tisztázott, hogy a kockázatok a finanszírozásban résztvevők között hogyan oszlanak meg.

1 Public Private Partnership (Együttműködés a köz- és magánszféra között).

2 Michael Spackman (2002) Public-private partnership: lessons from the British approach. *Economic Systems*, No. 3.

3 Jean Shaoul (2003) A critical analysis of the Private Finance Initiative: selecting a financing method or allocating economic wealth? In: *Critical Perspectives on Accounting*. Kézirat (forrás: Science Direct).

Nagy Britanniában PPP típusú együttműködésben szervezik a légi irányítást is.⁴

A PPP együttműködésen belül az állam maradt a legnagyobb részben tulajdonos (49 százalék), míg a stratégiai partnerek 46 százalékban, a munkavállalók pedig 5 százalékban tulajdonosok. Mivel a tevékenység jellegéből adódóan automatikusan monopol helyzet alakult ki, árkorlátozásokat kellett bevezetni.

Egy másik jellegzetes megjelenése a PPP típusú összefogásnak a nagyvárosok és régiók fejlesztésében érhető tetten. 2001-ben Indiában a kormány egy új városfejlesztési programot indított.⁵ A program szorgalmazza a helyi szervezetek, a civil társadalom, a szolgáltatók és más érdekeltek közötti párbeszédet, együttműködést. A következő normák betartását tartják szükségesnek ahhoz, hogy a város irányítása hatékony és megfelelő legyen: fenntartható fejlődés, a források és az intézmények közötti kölcsönös segítségnyújtás, a döntéshozás folyamatának nyitottsága, átláthatósága, a közösségi szolgáltatók hatékony elosztása.

Bizonyos esetekben a PPP típusú összefogást azért vezetik be mert pusztán a közösségi forrásokból működtetett, finanszírozott szolgáltatás nem elégíti ki az igényeket. Ilyen esetben tehát nem az a feladat, hogy egy már működő rendszert hatékonyabbá tegyennek, hanem elsődlegesen az alapvető igények kielégítése. M. A. Massoud és szerzőtársai egy esettanulmányban írnak le egy ilyen példát PPP-re.⁶ Szükségét érezték annak, hogy megvizsgálják, valóban hatékonyabban működtethetőek bizonyos szolgáltatások a magántőke bevonásával. Arra az eredményre jutottak, hogy a szolgáltatás minősége ugyan növekedett, de ezzel együtt a költségek is. Az okokat a monopol helyzet kialakulásában látták, és abban, hogy nem sikerült pontosan meghatározni a közösségi és a magán szektor felelősségét.

Albert N. Link és John T. Scott cikkében PPP együttműködésben szervezett kutatási projekteket elemeznek.⁷ A legnehezebben megválaszolható kérdéseknek a következőket találták: (i) A kormányzati szektor hogyan találhatja meg a legmegfelelőbb partnereket a PPP-hez? (ii) Milyen arányban finanszírozza kormányzati és a magánszektor a PPP-t? (iii) Hogyan kerülje el a kormányzati szektor a piaci alkalmazkodást, ami túlf finanszírozást eredményezhet a kormányzati szektor részéről?

PPP-hez hasonló együttműködés egyik lehetséges formájában a kormányzat, a felsőoktatás és az ipar vesz részt.⁸ Ebben az esetben az együttműködést a tudás megosztása, a tudástranszfer indukálja.⁹ Így megbízható kapcsolatok alakulnak ki, ami a szervezetek társadalmi tőkét növelik. Ezzel együtt az együttműködés felgyorsítja a szervezeti tanulást. Megértve az együttműködések természetét, folyamatát és tartalmát, a szervezetek képet kaphatnak egymás belső működéséről. Megismerhetik a kormányzat döntéshozási mechanizmusait, a vállalatok stratégia tervezését stb. Ezzel egy olyan öngerjesztő folyamat indulhat be, ami alatt az együttműködés egyre hatékonyabbá válik. A szerzők

4 Mike Goodliffe (2002) The new UK model for air traffic service – a public private partnership under economic regulation. *Journal of Air Transport Management*, Vol. 8.

5 A. K. Jain (2003) Actioning new partnerships for Indian cities. *Cities*, No. 5.

6 M. A. Massoud, M. El-Fadel, A. Abdel Malak (2003) Assessment of public vs. private MSW management: a case study. *Journal of Environmental Management*, No. 1.

7 Albert N. Link, John T. Scott (2001) Public/private partnership: stimulating competition in a dynamic market. *International Journal of Industrial Organization*, Vol. 19.

8 Az ilyen projekteket a szakirodalomban GUI (kormányzat-egyetem-ipar) mozaikszóval jelölik.

9 Elias G. Carayannis, Jeffrey Alexander, Anthony Ioannidis (2000) Leveraging knowledge, learning, and innovation in forming strategic government-university-industry (GUI) R&D partnership in the USA, Germany, and France. *Technovation*, Vol. 20.

esettanulmányok elemzéséből stratégiai menedzsment képességek listáját állították össze, amiket egy vállalatnál mindenképpen célszerű fejleszteni ahhoz, hogy részt vehessenek mindenki számára előnyös együttműködésekben.

A kilencvenes évek elején a menedzsment szakirodalom a stratégiai tervezéshez a vállalat belső forrásainak felhasználását hangsúlyozta.¹⁰ Később a kilencvenes évek közepétől a tudás létrehozásának előnyeire helyezték a hangsúlyt.¹¹ A tudás létrehozása külső források felhasználásával lehetséges. A külső és belső források összehangolásával jön létre új tudás. Elias cikkében számos együttműködést ír le, elsősorban az elektronika területén. Amikor a tudás megteremtése válik egy vállalat sikerének kulcsává a tőke uralma helyett, verseny kezdődik a tudás megteremtéséhez szükséges forrásokért. Szerencsés esetben egy vállalat felismeri, hogy a versenytársai között vannak olyanok, akik hozzáadhatnak valamit a termékeikhez, szolgáltatásaikhoz. Egy „értékhálózat” alakulhat ki szolgáltatók, vásárlók, versenytársak között. Az, hogy mekkora a hozzáadott érték egy-egy vállalat esetében attól függ, hogy mennyire tudja jól kezelni a körülötte kialakuló hálózatot. Elias által említett hálózat modell a termékek piacára érvényes, de kiterjeszhető a vállalat más stratégiai területeire is. Ilyen stratégia terület lehet a társadalmi tőke fejlesztése. A társadalmi tőke fejlesztésével a vállalat az iránta megnyilvánuló bizalmat erősítheti. Ez a bizalom feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a tudás megteremtéséhez külső forrásokat használhasson, a tudás megosztás, tudás transzfer hálózatába bekapcsolódjon. A társadalmi tőke fejlesztésének egyik lehetősége a PPP típusú kapcsolatok kialakítása.

Az együttműködés előnyei nem csak a technikai, technológiai ismeretek átadásából származnak. Ezzel együtt a szervezetek belső működésére, struktúrájára vonatkozó ismeretek is közössé válnak. A szervezetek egymás belső kultúrájának megismerése új, sokkal erőteljesebb innovációra vezethet.

Németországban olyan szervezetek működnek, amik segítik az együttműködések.¹² A Fraunhofer Gesellschaft Intézet, aminek 47 alszervezete van a világ számos országában, alkalmazott kutatásokat folytat az ipar számára. Egyetemek, főiskolák kutatási kapacitását használja fel szerződéses alapon. Más intézmények, mint a Max Planck Gesellschaft, alapkutatások területén szerveznek kapcsolatot. A szervezetek tevékenységét a kormány, illetve vállalatok finanszírozzák 50–50 százalékban. Az állami támogatás elnyeréséhez bizonyos feltételeknek meg kell felelni. Ilyen feltétel az is, hogy a project várhatóan nyereséges legyen. A szervezetek tevékenységét egy olyan testület felügyeli, aminek tagjai az egyetemi, vállalati és a kormányzati szektort egyaránt képviselik.

2001-ben az indonéziai kormány elindított egy PPP programot.¹³ A cél a felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalok munkaerőpiaci versenyképességének fokozása volt. A programban felsőoktatási intézmények, a kormány (az oktatási minisztériumon keresztül) és az Asian Development Bank vett részt. A mérnöki tudományok, agrártudomány, közgazdaságtan és a jog területén gyakorlati részképzéseket támogat a program. Ezen kívül a program pályázatot hirdetett olyan tanulmányok elkészítésére, amik a PPP típusú már működő programokat tárják fel. A cél az, hogy felderítsék az együttműködés

10 Barney, J. B. (1991) Looking inside for competitive advantage. *Academy of Management Executive*, Vol. 9.

11 Nonaka, I., Takeuchi, H. (1995) *The knowledge-creation company*. Oxford, Oxford University Press.

12 Burton, D. F., Hansen, K. M. (1993) German technology policy: incentive for industrial innovation. *Challenge*, Vol. 36.

13 Az indonéziai kormány által indított PPP programról az Indonéziai Oktatási Minisztérium honlapján (www.dikti.org/tpsdp), illetve az Asia Development Bank Institute honlapján lehet olvasni (www.adbi.org).

leghatékonyabb formáját magán és állami egyetemek, az egyetemek és a társadalom, valamint az egyetemek és az ipar között. A jövőben azt tervezik, hogy az elkészült tanulmányok alapján javaslatokat tudnak tenni a PPP programok tervezéséhez.

Az Asian Development Bank Institute honlapján olvasható egy tanulmány a fent említett PPP programról.¹⁴ A szerző részben a program sikerességét írja le. Elemzése alapján az együttműködés igazolta az a feltevést, hogy a PPP az oktatás területén, ebben az esetben, költséghatékony.

A Digitalpromise honlapján a PPP típusú együttműködés egy újabb megjelenési formájáról olvashatunk.¹⁵ Az együttműködés a Fathom nevet kapta. Ez az első olyan digitális médiavállalkozás, ami felsőoktatási tartalmakat, kutatási anyagokat árul az Internet segítségével. A legrangosabb egyetemek, múzeumok és könyvtárak a Fathom partnerei (pl.: Columbia University, London School of Economics and Political Science, British Library). Ez a vállalkozás olyan oktatási anyagokat tesz közzé az Interneten, amiket az anyagok forrásául szolgáló intézmény hitelesít és garantálja annak minőségét. Internetes kurzusokat szervez, elektronikus könyveket ad ki, elektronikus adatbázisokat tesz hozzáférhetővé. A szervezet bevétele elsősorban a fentebb említett termékek eladására kötött szerződésekből származik. A Fathom 1999-ben a Columbia Egyetemen jött létre. Ez a szervezet partnereinek a különböző anyagaik magas szintű Internetes megjelenítését ajánlja fel. Közvetlenül egyetemi tanszékekkel, kurátorokkal, kutatókkal dolgozik együtt, hogy a már meglévő anyagaikat az Internetes megjelenésre alkalmassá tegyék, vagy új anyagokat hozzanak létre.

Összegzés

A fent említett példákön kívül a PPP jellemzőinek meghatározásához, összegyűjtéséhez a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Köz- és Magánszféra Partnersége Tikárságának meghatározását is felhasználom.¹⁶ Ezek alapján a PPP olyan együttműködés a magán- és a közszféra között, amiben a magánszféra részt vesz a közszféra létesítményeinek, intézményeinek létrehozásában, működtetésében. Bizonyos esetekben szerepet kap a civil sféra is. Legtöbbször az adott feladat ellátásához szükséges infrastruktúra létrehozását vállalja a magánszféra szereplője. Az együttműködés általában meghatározott időre szól. Ez alatt a szolgáltatást részben vagy teljes egészében a magánszféra nyújtja. A közszférából érkező szereplő szolgáltatási díjat fizet, és ellenőrzi a szolgáltatás minőségét. A hozamokat, kockázatot, felelősséget a szereplők megosztják egymás között. (A pénzügyi kockázat nagyobb részét általában a magánszféra vállalja.) A futamidő végén a létrehozott eszközök, épületek a közszféra tulajdonába kerülnek. Fontos megemlíteni, hogy a magánszférából érkező partner kiválasztásakor az állam vagy a közintézmény versenyezteti a jelölteket. Ezzel megjelenhet a piaci verseny a közösségi szolgáltatásokban.

PPP létrehozásának céljai, indítékai hasonlóak a tisztán gazdasági területen és az oktatási szektort is magában foglaló esetekben is. Fontos a költségek csökkentése. Bizonyos esetekben csak az állami kiadások csökkentését tartják szem előtt, de kifinomultabb tervezés vagy elemzés esetében a társadalmi kiadások összességét veszik számításba. Mindenhol

14 Adriano A. Arcelo: Public-Private Partnership in the Philippine Education Sector (www.adbi.org).

15 Ann Kirschner: A case study of public/private partnership in higher education (www.digitalpromise.org).

16 www.kgm.hu

egységesen megjelenő cél a szolgáltatás, termék minőségének növelése. Bizonyos esetekben az adott feladat ellátása nem megoldott, vagy megoldható ha csak az állami szektor működteti. A költség csökkenése a megvizsgált esetekben nem mindig teljesült és a szakértők általában azt is vitatják, hogy elvileg elérhető. A probléma oka monopóliumhelyzet kialakulása és a partnerek közötti felelősség megosztásának tisztázatlansága lehet. Az együttműködés tervezésekor és működtetésekor további problémát jelent a partnerek között a kockázatviselés és a hozamok megosztása is. Általában a megfelelő partner kiválasztása is probléma, valamint az is, hogy az együttműködésben ellátott feladatot milyen arányban finanszírozzák a partnerek. Az állami szerepvállalás erősen befolyásolhatja a piaci versenyt. Ha az állami finanszírozás túlzott mértékű, a partnerek indokolatlanul jobb piaci helyzetbe kerülnek. PPP-nek közvetett hozamai is vannak, például szervezeti tanulás felgyorsulása, amennyiben a partnerszervezetek kellően nyitottak. Amikor egyetem is partnerek PPP-ben érdemes megfigyelni, hogy a PPP tevékenysége milyen viszonyban van az egyetem feladatainak ellátásával. Bizonyos esetekben a PPP részben az egyetem feladatait vállalja át. Ez lehet kutatási vagy oktatási tevékenység is. Máskor a PPP az egyetem tevékenységét kibővíti, és új lehetőségeket teremt.

Illés Péter

Friss diplomás fiatalok a munkaerőpiacon

Az utóbbi néhány év egyik új társadalmi jelensége a felsőfokú végzettséggel rendelkező pályakezdők munkavállalásának nehezebbé válása. A média, a szakirodalom gyakran foglalkozik a témával, a jelenség mértékével, okaival, összefüggéseivel, részleteivel. A jelenség – megítélésünk szerint – azért került az érdeklődés homlokterébe, mert nehezen egyeztethető össze a felsőoktatás expanziójával kapcsolatos elképzelésekkel, s éppen ezért sokakat – különösen az érintett diplomásokat – váratlanul ért az új helyzet. A tapasztalatok ütközni látszanak azzal az elméleti tétellel, amely szerint a képzettség szintjének emelkedésével csökkenthető a munkanélküliség, s amelynek egyénre adaptált változata a továbbtanulásban (középfokú végzettséggel rendelkezők esetében a felsőfokú továbbtanulásban) látta a munkanélküliség elől való menekülés útját. Újabb kutatások ugyan ráirányítják a figyelmet arra, hogy például a tartós munkanélküliség fő oka sokkal inkább az egyén fizikai és mentális állapotával hozható összefüggésbe, semmint a képzettség mértékével, de a pályakezdők esetében még nem beszélhetünk erről. A korábbi összefüggés e réteget érintően még csak annyiban finomítható, hogy az oktatás és a szakképzés elengedhetetlen, de nem elegendő feltétele a munkaerőpiac rövid és hosszú távú egyensúlyának. Alkalmas a strukturális munkanélküliség csökkentésére, de kevésbé alkalmas a globális munkanélküliség kezelésére.¹ Ilyen helyzetben mind az egyénnek, mind a képzési kínálat formálójának el kell gondolkoznia a változtatás lehetőségein.

A diplomások elhelyezkedési nehézsége csak hazánkban számít új jelenségnek, a fejlett országokban évtizedek óta kimutathatók nyomai: a munkanélküliség és az alulfoglalkoztatottság. Az Egyesült Államokban ma már a jó nevű egyetemeken szerzett végzettség sem biztosíték az elhelyezkedésre, illetve képzettségnek megfelelő munkakörre. Stalder szerint az Európai Unióban megfigyelhető a diplomák leértékelődése: kevesebb

¹ Falusné Szikra Katalin (2001) Munkanélküliség és diplomás túltermelés. *Közgazdasági Szemle*, november.